

GERMAŃSKIE ZAPOŻYCZENIA MORFEMOWE W BOŚNIACKIEJ LEKSYCE SPORTOWEJ

ROBERT BOŃKOWSKI

University of Silesia in Katowice

GERMAN MORPHEME BORROWINGS IN BOSNIAN SPORTS VOCABULARY. The paper examines adaptations of German morpheme borrowings in the Bosnian language in relation to sports vocabulary. The analysis presents the specifics of such an adaptation in the Bosnian language and indicates the characteristic affixes which enable the morpheme transfer. At the same time, the analysis confirms the implementation of the postulates of Bosnian standardologists regarding the openness of Bosnian to language borrowings and, perhaps above all, the openness to the coexistence of lexical doublets. In the material studied here, this variance refers to the use of different word-formative morphemes (suffixes) with the same root morpheme, consequently resulting in a possibility of a given signifier having two forms.

Keywords: Bosnian language, professional language, sports, language borrowings, morpheme borrowings, Germanism

Język bośniacki, jako trzeci język powstały po rozpadzie oficjalnego języka serbsko-chorwackiego, został oficjalnie usankcjonowany w kończącym wojnę na Bałkanach układzie pokojowym z Dayton w 1995 roku, kiedy po raz pierwszy wspólnota międzynarodowa sporządziła dokumentację potwierdzającą koniec wojny w czterech językach – bośniackim, chorwackim, serbskim i angielskim. Od tej chwili, obok serbskiego i chorwackiego, język ten stał się urzędowym w państwie Bośnia i Hercegowina. Zatem język ten jako oficjalny funkcjonuje już 25 lat. W tym czasie systematycznie podlegał standaryzacji. Opublikowano słowniki języka bośniackiego, zasady pisowni, gramatyki, słowniki dwujęzyczne oraz prace analityczne.

W ramach niejednolitej serbsko-chorwackiej wspólnoty językowej w wersji bośniackiej tego języka mieszały się elementy języka serbskiego i chorwackiego, tworząc wiele dubletów (por. np.: *kat* i *sprat* ‘piętro’, *uvjet* i *uslov* ‘warunek’, czy *stupanj* i *stepen* ‘stopień’ itp.), dzięki czemu wariant bośniacki był oryginalny w swojej istocie i stanowił pewnego rodzaju pomost między wariantami chorwackim i serbskim¹. Również współcześnie (m.in.

¹ Szerzej na ten temat w artykule *Etapy standaryzacji języka bośniackiego* (Bonkowski 1997: 63–64).

poza utrzymaniem w języku bośniackim pożyczek językowych dotyczących form na stałe zdomowionych w języku, jak np. germanizmy, latynizmy, greczyzmy, anglicyzmy, orientalizmy, bohemizmy itp.) charakteryzuje się on zachowaniem wielu dubletów leksykalnych, ponieważ, jak twierdzi Ibrahim Čedić – kierownik projektu *Słownika języka bośniackiego* (Cedic & Hajdarevic & Kadic & Krso & Valjevac 2007), wydanego przez Institut za jezik w 2007 roku, język ten jest na tyle specyficzny, iż autorzy wspomnianej publikacji wyszli z założenia, że w ostatecznym rozwiązaniu dotyczącym jego leksyki powinny współistnieć wszystkie formy tak, aby użytkownicy języka mogli dokonywać swobodnego wyboru środków leksykalnych. Tego samego słownictwa nie używają mieszkańcy Bihacia i Sarajewa i dlatego musi istnieć wolność wyboru danej formy (Bonkowski 2013: 41–42). Pośrednio potwierdza to opublikowany przez Wydział Filozoficzny Uniwersytetu w Sarajewie w 2010 i zamykający zarazem etap deskrypcji w standaryzacji języka bośniackiego *Rječnik bosanskog jezika* Senahida Halilovicia, Ismaila Palicia oraz Ameli Šehović (Halilovic & Palic & Sehovic 2010; Bonkowski 2013: 42).

Każdy kontakt międzyjęzykowy uwarunkowany jest wieloma czynnikami. Są to np. związki: historyczne, kulturowe, ekonomiczne itp. Bośniacy zetknęli się z językiem niemieckim już w późnym średniowieczu, kiedy to w XIII i XIV wieku (...) *u rudama bogate Bosnu i Srbiju naseljavaju se rudari koji se u historijskim izvorima nazivaju Sasi*¹ (Memic 2014: 27). Jednak intensywniejsze więzi kulturowe i językowe z obszarem niemieckojęzycznym zaczęły się zacieśniać po klęsce Turków pod Wiedniem w 1683 roku, to znaczy od końca XVII wieku, osiągając punkt kulminacyjny w XVIII, a zwłaszcza w XIX wieku – po przejściu Bośni i Hercegowiny pod panowanie Austro-Węgier w 1878 roku. W samej Bośni i Hercegowinie, podczas rządów austro-węgierskich, język niemiecki był językiem urzędowym w tzw. wewnętrznej komunikacji administracyjnej (*interna administrativna komunikacija*) z wyższymi instancjami administracyjnymi, a ściślej ze wspólną administracją austro-węgierską (Memic 2014: 27–32). Po powstaniu Jugosławii i wprowadzeniu oficjalnego języka serbsko-chorwackiego w Bośni zauważalny jest spadek niemieckich wpływów kulturowych i językowych. Mimo wszystko ślad tego wpływu pozostał w języku (rzadziej w języku urzędowym, znacznie częściej w języku potocznym i / lub żargonie).

Oczywiście terminologia sportowa związana z pożyczkami niemieckimi w bośniackim słownictwie sportowym jest późniejszej proveniencji i dotyczy pojawienia się / pojawiania się dyscyplin sportowych (oraz wiążących się z nimi elementów) w okresie popularyzacji tychże w Jugosławii, w tym w Bośni i Hercegowinie.

1 w *bogatyh w rudy Bośni i Serbii osiedlają się górnicy, którzy w źródłach historycznych nazywani są Sasami* (tłum. R. B.).

Ekscerpując materiał językowy, który posłużył do analizy w niniejszym tekście, wzięto pod uwagę samą bośniacką definicję terminu *germanizm* (bośn. *germanizam*). *Słownik języka bośniackiego* z 2010 roku określa *germanizm* jako *prepoznatljiva jedinica (riječ i dr.) iz njemačkog jezika usvojena u nekom drugom jeziku (ob. negermanskome)*¹ (Halilovic & Palic & Sehovic 2010: 310). Definicję tę poszerza bośniacki językoznawca Nedžad Memić, według którego *one posuđenice koje smo u bosanski jezik preuzeli iz njemačkog standardnoga jezika ili nekih od njegovih dijalekata u južnoslavenskoj lingvistici tradicionalno nazivamo germanizmima*² (Memić 2014: 23). Zapożyczenie morfemowe potraktowano jako wyraz złożony z zapożyczonego rdzenia (w tym wypadku niemieckiego), do którego dodano afiksy (sufiksy, względnie prefiksy) zgodnie z bośniackim systemem słowotwórczym. Powyższe słowniki posłużyły również do wyekscerpowania materiału językowego poddanego analizie oraz zaprezentowania definicji analizowanych terminów w oryginale.

Język sportu, jak każdy inny język profesjonalny charakteryzuje się wykorzystaniem typowego dla niego słownictwa (charakterystycznej terminologii i żargonu profesjonalnego). Cechy te odzwierciedlone są także w bośniackim języku sportu. Tworzenie i wykorzystywanie form z pola semantycznego sportu w języku możliwe jest na kilka sposobów. Może to być np. zapożyczanie z języków obcych, tworzenie neologizmów od podstaw leksemów zapożyczonych (zapożyczenia morfemowe), urabianie neologizmów na bazie rodzimego materiału leksykalnego i terminologizacja leksyki należącej do języka ogólnego (zapożyczenia semantyczne) itp.

Zapożyczenia morfemowe, obok charakteryzujących się dużym podobieństwem do form prymarnych pożyczek wyrazowych, są formacjami dostosowanymi w pewnym stopniu do systemu gramatycznego języka biorcy i najczęściej są tworzone przy pomocy rodzimych części morfologicznych lub fleksyjnych.

Adaptacje morfologiczne, zwane do dzisiaj w opracowaniach językoznawczych państw postjugosłowiańskich transmorfemizacją (*transmorfemizacija*)³, w zależności od stopnia asymilacji dzielą się na trzy grupy. Powstałe w ten sposób formacje przybierają zazwyczaj postać rzeczowników, czasowników i przymiotników.

1 *rozpoznawalna jedinica (wyraz itp.) z języka niemieckiego przyjęta w innym języku (zazwyczaj niegermańskim)* (tłum. R. B.).

2 *te zapożyczenia, które do języka bośniackiego przejęliśmy ze standardowego języka niemieckiego lub z niektórych jego dialektów w językoznawstwie południowosłowiańskim są tradycyjnie nazywane germanizmami* (tłum. R. B.).

3 Termin ten, obok innego – *transfonemizacja (transfonemizacija)* – został wprowadzony do ówczesnej jugosłowiańskiej lingwistyki przez chorwackiego językoznawcę Rudolfa Filipovicia w 1986 roku w jego opracowaniu *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira* (Filipovic 1986).

I. FORMACJE RZECZOWNIKOWE

Przyswajanie rzeczowników obcojęzycznych (w tym wypadku) w języku Bośniaków bazuje na fakcie uzyskania formalnego podobieństwa do rodzimych typów fleksyjnych i w zasadzie nie chodzi tu o zamianę rodzaju gramatycznego. Należy zaznaczyć, że spośród trzech rodzajów gramatycznych (męskiego, żeńskiego i nijakiego) przy transferze do języka bośniackiego w tym wypadku (oprócz pewnych wyjątków) możliwe są tylko dwa z nich – męski i żeński. Związane jest to z ogólną tendencją charakterystyczną dla języków południowosłowiańskich z grupy zachodniej polegającą na zaniku produktywności gramatycznego rodzaju nijakiego w zapożyczeniach z innych języków (Anić 1983: 13), por.:

<i>grif</i> m (pol. <i>chwyt</i>)	(< niem. <i>der Griff</i>) ‘u hrvanju: baratanje, rukovanje čime; spretnost, vještina (u sportu, borbi)’; <i>imati dobar ~</i> ;
<i>štanga</i> f (pol. <i>sztanga</i>)	(< niem. <i>die Stange</i>) u sportu: ‘gimnastička sprava’.

Rzeczowniki rodzaju męskiego charakteryzują formacje, które według klasyfikacji R. Filipovicia mogą posiadać morfem zerowy (*nulti morfem*), obcy morfem związany (*strani vezani morfem*) albo rodzimy morfem związany (*domaći vezani morfem*).

a/ Leksemy posiadające morfem zerowy¹

Formacje z morfemem zerowym są konstrukcjami zbudowanymi z morfemu swobodnego i morfemu zerowego (*slobodni morfem* + *nulti morfem*), a taki rodzaj transferu językowego w językoznawstwie bośniackim (i postjugosłowiańskim w ogóle) zwany jest transmorfemizacją zerową (*nulta transmorfemizacija*). Zgromadzony materiał językowy odnoszący się do tego typu transmorfemizacji nie jest zbyt liczny, por. wspomniany *grif* oraz:

<i>špic</i> m (pol. <i>napastnik</i>)	(< niem. <i>der Spitz</i>) ‘oštri vrh nekog predmeta’ i od tego: ‘napadač u sportu’.
--	---

b/ Leksemy posiadające obcy morfem związany (replika kompromisowa)

Do grupy tej należą leksemy posiadające morfem zerowy i zaadaptowany do języka biorcy obcy morfem związany. Formacje tego typu uważane są na płaszczyźnie morfologicznej za repliki kompromisowe, zwane w literaturze językoznawczej państw postjugosłowiańskich

¹ Leksemy posiadające morfem zerowy należy traktować jako fonetyczne zapożyczenia lekсыkalne, do artykulacji których dostosowano w tym wypadku bośniacką ortografię. Wynika z tego, że w odniesieniu do danego leksemu nie zapożyczono tu jedynie morfemu, a cały wyraz.

transmorfemizacją kompromisową (*kompromisna transmorfemizacija*). Do grupy tej w odniesieniu do interesującej nas leksyki należą formacje posiadające obcy morfem *-er* (Babic 1991: 331). W bośniackiej leksyce sportowej tego typu konstrukcje mają najczęściej znaczenie wykonawcy czynności oznaczonej w wyrazie motywującym, por.:

<i>štoper</i> m (pol. 1. <i>obrońca</i> ; 2. 'sędzia mierzący czas')	(< niem. <i>stoppen</i>) 1. 'nogometni igrač čiji je zadatak da zaustavlja napade protivničke ekipe', 2. 'onaj koji broji vrijeme štopericom (na takmičenjima)';
<i>kibicer</i> m (<i>kibic</i>) (pol. 'śledzący i analizujący zarazem grę w karty, szachy itp')	(< niem. <i>der Kiebitz</i>) 'onaj koji pomno prati igru (obično karata)' itp.

c/ Leksemy posiadające rodzimy morfem związany

Bośniackie formacje posiadające rodzimy morfem związany zbudowane są w następujący sposób: obcy morfem swobodny + rodzimy morfem związany, a taki proces adaptacji w językoznawczych literaturach byłej Jugosławii nosi nazwę transmorfemizacji zupełnej (*potpuna transmorfemizacija*). Ten typ zapożyczeń związany jest z dostosowaniem się określonego obcego leksemu do systemu języka bośniackiego. W tej grupie można wyróżnić zarówno terminy posiadające taką samą strukturę gramatyczną w języku niemieckim (lub jego wariantie austriackim) i w języku bośniackim (za Filipoviciem – *primarna adaptacija* – adaptacja pierwotna) oraz takie, które w procesie zapożyczenia uległy zmianie (za Filipoviciem – *sekundarna adaptacija* – adaptacja wtórna) (Filipovic 1990: 33).

Dostosowanie niemieckich pożyczek związanych ze sportem do bośniackich typów słowotwórczych polega na preferowaniu szczególnie produktywnych formantów¹, zwłaszcza sufiksów. Później w tej roli pojawiały się wtórnie prefiksy.

Do najbardziej produktywnych bośniackich sufiksów rodzaju męskiego, które uczestniczą w derywacji niemieckich zapożyczeń językowych dotyczących sportu należą formanty *-ac*, *-ač*, *-aš*, *-ist(a)* oraz *-iz(a)m*.

Sufiksy *-ac*, *-ač* i *-aš* tworzą rzeczowniki od podstaw rzeczownikowych, rzadziej zaś od czasownikowych czy przymiotnikowych. Są one bardzo produktywne w słowotwórstwie leksemów oznaczających np. wykonawcę czynności (Jahic & Halilovic & Palic 2000: 313), tak w języku ogólnym, jak i w terminologii sportowej. Formanty te widoczne są również jako części składowe leksemów, których morfemem rdzennym są elementy pochodzące z języka niemieckiego, por. np.:

1 Dokładniej o takich regułach adaptacji zapożyczeń w odniesieniu do polskiego języka sportowego można przeczytać w książce Jana Ożdżyńskiego *Polskie słownictwo sportowe* (Ozdzyński 1970: 53).

<i>kuglač</i> m (pol. <i>kręglarz</i>)	[< <i>kugla</i> f (< niem. <i>das Kegel</i>)] ‘onaj koji se bavi kuglanjem’;
<i>kuglaš</i> ¹ m (pol. <i>kręglarz</i>)	[< <i>kugla</i> f (< niem. <i>das Kegel</i>)] ‘isto što <i>kuglač</i> ’;
<i>alpinac</i> m (pol. <i>narciarz alpejski</i>)	(< <i>Alpe</i> pl. tant.) ‘skijaš kojem su specijalnost alpske discipline’ itp.

Następny z przyrostków, *-ist* / *-ista*, wywodzi się z greckiego sufiksu *-ιστής*, który został zapożyczony przez język łaciński w postaci *-ista*. To właśnie łacina wpłynęła na jego szybkie rozprzestrzenienie się w całej Europie. Forma *-ist* została jednak przejęta z języka średniogreckiego w pożyczkach z terminologii kościelnej. Łaciński kontynuant *-ista* znany był na południu Słowiańszczyzny dzięki językom romańskim. Dzisiaj w standardzie bośniackim przeważa jednak formant *-ist*², co tłumaczy się pożyczkami z innych języków europejskich (Stachowski 1961:110–114). Występuje on dość licznie, lecz obecnie jest słabo produktywny. Podobne formacje słowotwórcze z przyrostkiem *-ist(a)* można odnotować w większości języków europejskich (Babic 1991: 324). Powszechność wyrazów o międzynarodowym charakterze niewątpliwie wpłynęła na tworzenie nowych słów w językach standardowych opartych na dialekcie sztokawskim (Stachowski 1961: 114–118). Sufiks ten tworzy rzeczowniki od podstaw rzeczownikowych, rzadziej zaś od przymiotnikowych. W słownictwie sportowym oznacza on osobę pozostającą w aktywnym stosunku do danej dyscypliny sportowej lub jej elementów. W wyekscerpowanym materiale językowym znaleziono tylko jeden przykład, wskazujący jednak na dubletywność form z sufiksem *-ist(a)*, por.:

<i>alpinist</i> m (pol. <i>alpinista</i>)	(< <i>Alpe</i> pl. tant.) ‘osoba, koja se profesionalno bavi alpinizmom’ (z niem. <i>der Alpinist, Alpen</i>);
<i>alpinista</i> ³ m (pol. <i>alpinista</i>)	< ‘isto što i <i>alpinist</i> ’.

Formant *-iz(a)m* w języku bośniackim tworzy głównie formacje od podstaw przymiotnikowych i rzeczownikowych. Tak powstałe derywaty oznaczają najczęściej nazwy lub określają cechę wskazaną w wyrazie wyjściowym. Do germańskiej pożyczki morfemowej w bośniackim słownictwie sportowym z sufiksem *-iz(a)m* można zaliczyć jedyny przykład wyekscerpowany z bośniackich słowników:

1 Jeden z wielu bośniackich przykładów wariantywności leksemów. Jeśli spojrzeć szerzej na obszar byłego języka serbsko-chorwackiego to zauważymy, że formę *kuglač* preferuje język chorwacki, natomiast słowniki serbskie notują formę *kuglaš*.

2 Podobnie, jak w standardzie chorwackim, a w przeciwieństwie do wariantu serbskiego, w którym przeważa formant *-ista*.

3 Dublet leksykalny z *alpinist*.

<i>alpinizam</i> m (pol. <i>alpinizm</i>)	(< <i>Alpe</i> pl. tant.) ‘penjanje na teško pristupačne stijene i visoke, neprohodne planine’ (z niem. <i>Alpinismus, Alpen</i>).
--	---

Z kolei w sekundarnej adaptacji germanizmów związanych ze sportem żeński rodzaj gramatyczny najczęściej oddawany jest za pomocą dwóch formantów: *-ic(a)* oraz *-ana*. Tak derywowane rzeczowniki rodzaju żeńskiego najczęściej oznaczają wykonawcę czynności, rzadziej zaś nazwy przyrządów, narzędzi oraz miejsca.

Sufiks *-ic(a)* jest jednym z najbardziej produktywnych sufiksów tworzących rzeczowniki rodzaju żeńskiego (podobnie zresztą jak w języku chorwackim). Utworzone z jego pomocą derywaty najczęściej oznaczają wykonawców czynności. W przypadku zapożyczeń morfemowych związanych ze sportem spotkać można nazwy zawodniczek danych dyscyplin oraz nazwy narzędzi, czy przyrządów sportowych do uprawiania określonej dyscypliny, por. np.:

<i>alpinistica</i> f (pol. <i>alpinistka</i>)	(< <i>alpinist(a)</i> m) ‘ona, koja se profesionalno bavi alpinizmom’;
<i>kuglačica</i> f (pol. <i>kręglarka</i>)	(< <i>kuglač</i> m) ‘ona koja se bavi kuglanjem’;
<i>kuglašica</i> ¹ f (pol. <i>kręglarka</i>)	(< <i>kuglaš</i> m) ‘isto što i <i>kuglačica</i> ’;
<i>štoperica</i> f (pol. <i>stoper</i>)	(< <i>stoper</i> m) ‘sat kojim se mjeri tačno vrijeme (obično na takmičenjima); ima zapinjač koji omogućuje da se sat trenutno zaustavi; hronometar’.

Drugi z żeńskich sufiksów, *-ana*, tworzy w tym wypadku wyłącznie nazwę miejsca. W zgromadzonym materiale językowym potwierdzono tylko jeden taki przykład:

<i>kuglana</i> f (pol. <i>kręgielnia</i>)	(< <i>kugla</i> f) ‘sala za kuglanje’.
--	--

Rodzaj nijaki w adaptacji sekundarnej niemieckich elementów leksykalnych związanych ze sportem w języku bośniackim dotyczy przede wszystkim leksemów z formantem *-nje*. Sufiks ten jest bardzo produktywny w językach słowiańskich. Tworzy nazwy czynności od podstaw czasownikowych. Powstał z prasłow. formantu **-bje*; element *-n-* zaś został przeniesiony z formantów imiesłowowych na zasadzie absorpcji (Tokarz 1987: 15), por. np.:

1 Dublet leksykalny z *kuglačica*.

<i>kuglanje</i> n (pol. <i>rzuty kręglami</i>)	(< <i>kugla</i> f) ‘sportska igra bacanja kugle’;
<i>štopanje</i> n (pol. <i>stopowanie</i>)	[< <i>štopati</i> (<i>štopovati</i>)] 1. ‘zaustavljanje napade protivničke ekipe’, 2. ‘mijerenje vremena štopericom (na takmjičenjima)’ itp.

II. FORMACJE CZASOWNIKOWE

W grupie tej znaleźć można czasowniki utworzone od podstaw pochodzenia niemieckiego za pomocą formantu *-ati*. Najczęściej oznaczają one czynności związane ze sportem oraz z zachowaniem się kibiców. Reprezentatywnymi morfemami słowotwórczymi biorącymi udział w derywacji czasowników z podstawą niemiecką są morfemy *-a-* (wraz z jego rozszerzeniem *-ova-*) oraz *-ira-* plus formant bezokolicznika *-ti*.

Sufiks *-a-ti*, również z rozszerzeniem *-ova-ti*, jest produktywnym formantem nie tylko w języku bośniackim, ale i we wszystkich językach standardowych wywodzących się z dialektu nowosztokawskiego. Tworzy on czasowniki niedokonane od rzeczowników wszystkich rodzajów gramatycznych i typów. Formacje czasownikowe powstałe przy udziale tego sufiksu oznaczają przede wszystkim czynności wykonywane przez zawodników w trakcie rozgrywek sportowych. Tworzy on swobodnie czasowniki tak od podstaw obcych, jak i rodzimych, por.:

<i>kuglati</i> vi (pol. ‘zajmować się rzucaniem kręglami, grać w kręgle’)	(< <i>kugla</i> f) ‘baviti se bacanjem’;
<i>pimplati</i> vi (pol. ‘długo dryblować’)	(< niem. <i>pimpeln</i>) (razg.) ‘udarati nogom loptu zadržavajući je u zraku’;
<i>štopati</i> vi (pol. <i>stopować</i>)	(< niem. <i>stoppen</i>) 1. ‘zaustavljati nogometnu loptu (stopalom na tlu)’; 2. ‘mjeriti vrijeme štopericom’ itp.;
<i>štopovati</i> ¹ vi (pol. <i>stopować</i>)	(< niem. <i>stoppen</i>) 1. ‘zaustavljati nogometnu loptu (stopalom na tlu)’; 2. ‘mjeriti vrijeme štopericom’;
<i>kibicovati</i> vi (pol. <i>kibicować</i> ²)	(< niem. <i>kibitzen</i>) ‘pomno pratiti igru (obično karata)’ itp.

1 Dublet leksykalny ze *štopati*.

2 Najczęściej przy grze w karty. Choć *Słownik serbsko-chorwacko – polski* Vilima Francića z 1987 roku (Francić 1987: 518), może dzisiaj niezbyt poprawny politycznie, ale jedyny, na którym można się oprzeć w tłumaczeniu z języka bośniackiego na język polski, notuje *kibicirati* jako polskie *kibicować* to należy jednak traktować polski leksem *kibicować* (np. jakieś drużynie lub zawodnikowi) jako bardziej precyzyjny odpowiednik bośniackiego (ale też chorwackiego, czarnogórskiego i serbskiego) *navijati*.

Drugi z sufiksów biorących udział w derywacji bośniackich czasowników od podstaw germańskich jest przyrostek *-ira-ti*. Sufiks ten jest zbudowany na wzór niemieckiego przyrostka bezokolicznikowego *-ieren*. Składa się z cząstki *-ir-* oraz sufiksu *-ati*. Część *-ir-* (zapisywana w niemczyźnie jako *-ier-*) jest fonetycznym, przekształceniem niemieckim francuskiego sufiksu bezokolicznikowego *-ier-* (Stachowski 1961: 114–118). Tego typu konstrukcje wskazują na silny wpływ pośredni języka niemieckiego na formowanie się w języku bośniackim specjalistycznego słownictwa¹, a samo użycie w derywacji sufiksu *-ira-ti* powoduje, że czasownik staje się dwuaspektowy, por. np.:

<i>kibicirati</i> ¹ (pol. <i>kibicować</i>) vi, vt žarg.	(< niem. <i>kibitzen</i>) ‘pomno pratiti igru (obično karata)’;
<i>nokautirati</i> ² vi, vt (pol. <i>nokautować</i> , <i>znokautować</i>)	‘udarcem onesposobiti/onesposobljavati suparnika za nastavak borbe’ (z ang. <i>knock out</i>).

W toku dalszej adaptacji, wtórnie, z wykorzystaniem prefiksów, tworzone są nowe warianty czasowników, najczęściej zmieniające znaczenie i charakter czynności czasownika podstawowego. Często jest to też jedyna formalna metoda na określenie kategorii aspektu, kiedy dzięki prefiksacji aspekt ustala się na dokonany, por.:

<i>ulogoriti se</i> vt (pol. <i>zaobozować</i>)	(< <i>logoriti</i> vi) ‘postaviti logor, stacionirati se’;
<i>uštopati</i> vt (pol. <i>zastopować</i>)	[< <i>štopati</i> vi (< niem. <i>stopieren</i>)] ‘zaustaviti igrača u fudbalu’.

III. FORMACJE PRZYMIOTNIKOWE

Przymiotniki od podstaw niemieckich również powstają przez dodanie rodzimych sufiksów, z których najczęstszym jest formant *-ski* i jego wariant *-ški*, por.:

<i>alpski</i> , <i>-a</i> , <i>-o</i> adj (pol. <i>alpejski</i> , <i>-a</i> , <i>-o</i>)	(< <i>Alpe</i> pl. tant.);
---	----------------------------

1 Tendencja ta jest jeszcze bardziej widoczna w języku chorwackim, w którym prawie wszystkie zapożyczenia czasownikowe posiadają w swojej budowie sufiks *-ira-ti*. Nieco inaczej problem pożyczek morfemowych przedstawia się w języku serbskim, w którym obok *-ira-ti*, czasowniki mogą być derywowane za pomocą sufiksu *-ova-ti* oraz pochodzącego z greki *-isa-ti*.

1 Dublet leksykalny z *kibicovati*.

2 Konstrukcja składająca się z morfemu rdzennego genetycznie angielskiego i sufiksu pochodzenia niemieckiego.

<i>kuglački</i> , -a, -o adj (pol. <i>kręglarski</i> , -a, -o)	(< <i>kugla</i> f) 'koji se odnosi na kuglanje';
<i>kuglaški</i> ¹ , -a, -o adj (pol. <i>kręglarski</i> , -a, -o)	(< <i>kugla</i> f) 'koji se odnosi na kuglanje' itp.

Przeprowadzona analiza germańskich zapożyczeń morfemowych w bośniackiej leksyce sportowej ukazała mechanizm i typy adaptacji sekundarnej germanizmów oraz bogactwo środków morfologicznych użytych w słowotwórstwie rzeczowników, czasowników oraz przymiotników w języku bośniackim. Chociaż germańskie elementy językowe występują w bośniackim języku standardowym, to jednak, podobnie, jak to ma miejsce w innych językach, częściej można się z nimi zetknąć w języku potocznym i fachowym.

Analiza potwierdziła również, niejako mimochodem, ustalenia standardologów języka bośniackiego odnoszące się do otwartości tego języka na zapożyczenia językowe oraz, a może przede wszystkim, do otwartości na współwystępowanie dubletowości form. W badanym materiale wariantywność ta odnosi się do użycia różnych morfemów słowotwórczych (sufiksów), w odniesieniu do tego samego morfemu rdzennego, w wyniku czego dany desygnat może posiadać dwie formy. Nawet, wydawałoby się, taki specyficzny wycinek językowy, jakim są morfemowe pożyczki niemieckie w języku bośniackim związane ze sportem, wskazuje na częste występowanie form podwójnych. Znamienne jest to, że na łączną liczbę trzydziestu poddanych analizie morfemowej przykładów aż dwanaście (czyli 40%) stanowi formy dubletywne. W badanym materiale językowym do form dubletywnych zaliczyć można następujące pary: *kibicer* – *kibic*; *kuglač* – *kuglaš*; *kuglačica* – *kuglašica*; *alpinist* – *alpinista*; *štopati* – *štopovati*; *kibicovati* – *kibicirati*. Warto również zaznaczyć, że pozostający w bezpośrednim związku z rzeczownikiem *germanizm* (bośń. *germanizam*) – czasownik *germanizować* przytaczany powyżej *Rječnik bosanskog jezika* oddaje za pomocą dubletu *germanizirati* i *germanizovati* (Halilovic & Palic & Sehovic 2010: 310).

1 Dublet leksykalny z *kuglački*, -a, -o.

REFERENCES

- Anic 1983:** Anic, Vladimir. „About the Position of Romanisms in our Literary Language.” *Literary Language*, no 12 (1 / 1983): 11–18. [In Croatian: Anić, Vladimir. „O položaju romanizama u našem književnom jeziku.” *Književni jezik*, no 12 (1 / 1983): 11–18.]
- Babic 1991:** Babic, Stjepan. *Word Formation in the Croatian Literary Language: A Draft for Grammar*. Zagreb: Globus, 1991. [In Croatian: Babić, Stjepan. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: nacrt za gramatiku*. Zagreb: Globus, 1991.]
- Bonkowski 1997:** Bonkowski, Robert. „The Attempts of Differentiation of Serbo-Croatian Language on the Example of the Bosnian Language.” In Tokarz, Emil, ed. *Language in the Face of Cultural Changes*: 61–67. Katowice: University of Silesia Press, 1997. [In Polish: Bońkowski, Robert. „Próby różnicowania języka serbsko-chorwackiego na przykładzie języka Bośniaków.” W: Tokarz, Emil, red. *Język wobec przemian kultury*: 61–67. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1997.]
- Bonkowski 2013:** Bonkowski, Robert. „The Stages of Bosnian Language Standardization.” *Cyrillo-Methodian Papers*, no 2 (2013): 34–44. <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2013.0.34>. [In Polish: Bońkowski, Robert. „Etapy standaryzacji języka bośniackiego.” *Zeszyty Cyrylo-Methodiańskie*, no 2 (2013): 34–44.]
- Cedic & Hajdarevic & Kadic & Krso & Valjevac 2007:** Cedic, Ibrahim & Hajdarevic, Hadzem & Kadic, Safet & Krso, Aida & Valjevac, Naila. *A Dictionary of the Bosnian Language*. Sarajevo: The Language Institute, 2007. [In Bosnian: Ćedić, Ibrahim & Hajdarević, Hadžem & Kadić, Safet & Kršo, Aida & Valjevac, Naila. *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Institut za jezik, 2007.]
- Filipovic 1986:** Filipovic, Rudolf. *Theory of Languages in Contact. Introduction to the Linguistics of Language Contacts*. Zagreb: The Yugoslav Academy of Sciences and Arts – Školska Knjiga, 1986. [In Croatian: Filipović, Rudolf. *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga, 1986.]
- Filipovic 1990:** Filipovic, Rudolf. *Anglicisms in Croatian or Serbian. Origin – Development – Meaning*. Zagreb: The Yugoslav Academy of Sciences and Arts – Školska Knjiga, 1990. [In Croatian: Filipović, Rudolf. *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku. Porijeklo – razvoj – značenje*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga, 1990.]
- Francic 1987:** Francic, Vilim. *Serbo-Croatian-Polish Dictionary*. Vol. 1: A–M. Warsaw: Wiedza Powszechna, 1987. [In Polish: Frančić, Vilim. *Słownik serbsko-chorwacko polski*. T. 1: A–M. Warszawa: PW Wiedza Powszechna, 1987.]
- Halilovic & Palic & Sehovic 2010:** Halilovic, Senahid & Palic, Ismail & Sehovic, Amela. *A Dictionary of the Bosnian Language*. Sarajevo: Faculty of Philosophy in Sarajevo, 2010. [In Bosnian: Halilović, Senahid & Palić, Ismail & Šehović, Amela. *Rječnik bosanskoga jezika*. Sarajevo: Filozofski fakultet u Sarajevu, 2010.]
- Jahic & Halilovic & Palic 2000:** Jahic, Dzevad & Halilovic, Senahid & Palic, Ismail. *Bosnian Language Grammar*. Zenica: Dom stampe, 2000. [In Bosnian: Jahić, Dževad & Halilović, Senahid & Palić, Ismail. *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe, 2000.]

- Memic 2014:** Memic, Nenad. *A Dictionary of Germanisms and Austrianisms in the Bosnian Language*. Sarajevo: Connectum, 2014. [In Bosnian: Memić, Nenad. *Rječnik germanizama i austrijacizama u bosanskoj jeziku*. Sarajevo: Connectum, 2014.]
- Ozdzyński 1970:** Ozdzyński, Jan. *Polish Contemporary Sports Vocabulary*. Wrocław: Ossolineum, 1970. [In Polish: Ożdżyński, Jan. *Polskie współczesne słownictwo sportowe*. Wrocław: Ossolineum, 1970.]
- Stachowski 1961:** Stachowski, Stanisław. *Suffixes of Foreign Origin in the Serbo-Croatian Language*. Kraków: Jagiellonian University, 1961. [In Polish: Stachowski, Stanisław. *Przyrostki obcego pochodzenia w języku serbochorwackim*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1961.]
- Tokarz 1987:** Tokarz, Emil. *Nomina Actionis in the Contemporary Slovenian Language*. Katowice: University of Silesia Press, 1987. [In Polish: Tokarz, Emil. *Nomina actionis we współczesnym języku słoweńskim*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1987.]